

Vammaisoikeuden webinaari: Tuettu päätöksenteko etenee

26.4.2022

Kehitysvammaisten Tukiliitto ry

Tukiliiton oikeuksienvalvonta

- Lakimies Tanja Salisma, OTK
- Vammaispalvelujen asiantuntija Anne Saarinen, HTM
- Lakimies (sij.) Taina Kølhi, VTM, Oik.yo

- Valtakunnallinen vaikuttamis- ja verkostotyö
- Lakineuvonta puhelimitse 040 177 3 771
ma ja to klo 10-14, ti ja ke klo 12-15
- Lakineuvonta sähköpostilla
lakineuvonta@tukiliitto.fi
- <https://www.tukiliitto.fi/tuki-ja-neuvot/>

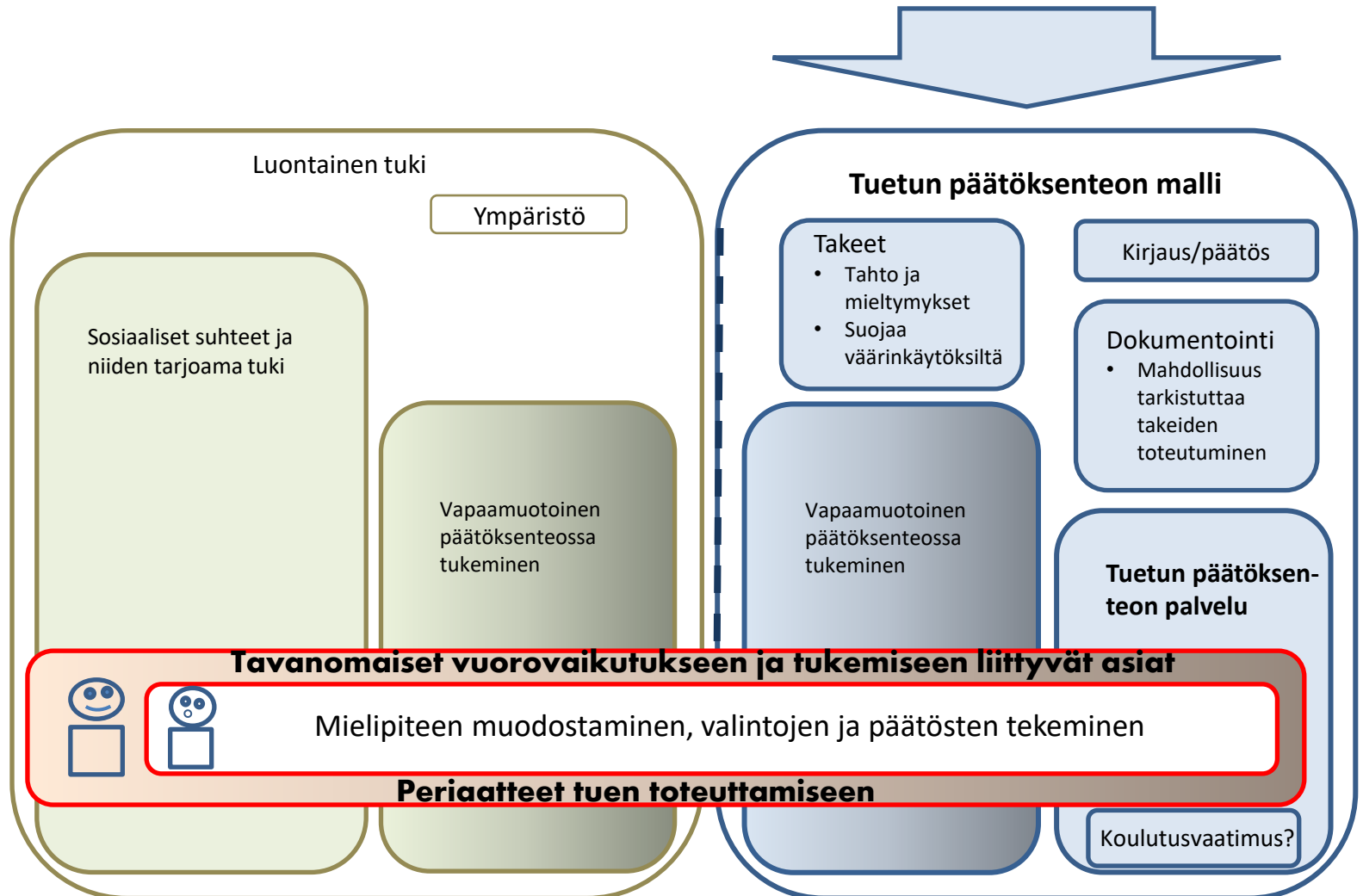

Webinaarin ohjelma

- Tuetun päätöksenteon pohja YK:n vammaissopimuksessa
- Kansallisen lainsäädäntö ja tuettu päätöksenteko
- Tuettu päätöksenteko uudistuvassa vammaispalvelulaissa
- Suhde muuhun lainsäädäntöön
- Tuen toteuttamisen periaatteet

Tuettu päätöksenteko oikeutena / oikeus

Tuettu päätöksenteko YK:n vammaissopimuksessa (12 art.) 1/3

- **YK:n vammaissopimuksen 12 artikla**
(Yhdenvertaisuus lain edessä):
 - Vammaiset henkilöt ovat oikeudellisesti kelpoisia yhdenvertaisesti muiden kanssa kaikilla elämänaloilla (12.2 art.).
 - Vammaisten henkilöiden tulee saada tuki, jota he tarvitsevat oikeudellista kelpoisuuttaan käyttäessään (12.3 art.).
 - Sopimuspuolten varmistettava, että kaikki oikeudellisen kelpoisuuden käyttöön liittyvät toimet antavat asianmukaiset ja tehokkaat takeet, joilla estetään väärinkäytökset ihmisoikeuksia koskevan kansainvälisen oikeuden mukaisesti. (12.4 art.).

Tuettu päätöksenteko YK:n vammaissopimuksessa (12 art.) 2/3

- CRPD-komitean [yleiskommentti nro 1](#) (koskee 12 artiklaa)
 - Ihmisoikeusperustainen lähestymistapa vammaisuuteen merkitsee siirtymistä puolesta päättämiseen perustuvasta mallista tuetun päätöksenteon malliin.
 - Oikeudellisen kelpoisuuden käyttämiseen tarkoitettussa tuessa on kunnioitettava vammaisten henkilöiden oikeuksia, **tahtoa ja mieltymyksiä**, ja tuki ei saa koskaan tarkoittaa puolesta päättämistä.
 - ”Tuki” ymmärretään laajasti, voi tarkoittaa mm. seuraavia: luotetun henkilön valitseminen auttamaan päätöksenteossa, vertaistuki, kommunikointiapu, tulkin käyttö, tavanomaisesta poikkeavien kommunikointitapojen kehittäminen jne.

Tuettu päätöksenteko YK:n vammaissopimuksessa (12 art.) 3/3

- Tukea oikeudellisen kelpoisuuden käyttämiseen olisi annettava yhteisöperustaisen lähestymistavan mukaisesti.
 - Yhteisöt ovat voimavara ja kumppaneita sen opettelemisessa, millaista tukea oikeudellisen kelpoisuuden käyttämisessä tarvitaan, ja eri tukivaihtoehtojen tekemisessä tunnetuiksi. Sopimuspuolten on tunnustettava vammaisten henkilöiden sosiaalisten verkostojen ja luontaisesti esiintyvän yhteisön tuen (kuten ystävien, perheiden ja koulujen tuen) keskeinen asema tuetussa päätöksenteossa.
 - Mahdollisuus saada päätöksenteon tukea myös erillisenä palveluna / tukitoimena.

Tuettu päätöksenteko YK:n vammaissopimuksessa (19 art.) 1/2

- **19 artikla (Eläminen itsenäisesti ja osallisuus yhteisössä):**
 - Sopimuspuolet tunnustavat kaikkien vammaisten henkilöiden yhdenvertaisen oikeuden elää yhteisössä, jossa heillä on muiden kanssa yhdenvertaiset valinnanmahdollisuudet.
 - Vammaisilla henkilöillä on yhdenvertaisesti muiden kanssa mahdollisuus valita asuinpaikkansa sekä se, missä ja kenen kanssa he asuvat, eivätkä he ole velvoitettuja käyttämään tiettyä asuinjärjestelyä (19 a) artikla).

Tuettu päätöksenteko YK:n vammaissopimuksessa (19 art.) 2/2

- **CRPD-komitean yleiskommentti nro 5:**
 - Jotta siirtymä tuettuun päätöksentekoon toteutuu täysimääräisesti, ja 12 artiklan turvaamat oikeudet pannaan täytäntöön, on välttämätöntä, että vammaiset henkilöt saavat mahdollisuuden muodostaa ja ilmaista toiveitaan ja mieltymyksiään voidakseen käyttää oikeudellista kelpoisuuttaan yhdenvertaisesti muiden kanssa. Jotta tähän päämäärään päästään, heidän tulee olla osa yhteisöä.
 - Henkilöille, joilla on kommunikaatiossaan vaativia erityistarpeita (ml. henkilöt, jotka kommunikoivat kasvojen ilmeiden, kehon asentojen ja ääntelyn välityksellä), tulee tarjota sopivaa tukea, jonka avulla he voivat muodostaa ja välittää ohjeitaan, päätöksiään, valintojaan ja/tai mieltymyksiään sekä saada ne tunnustetuiksi ja kunnioitetuiksi.

Tuettu päätöksenteko YK:n vammaissopimuksessa (periaatteet)

- **Oikeus tuettuun päätöksentekoon kytkeytyy vammaissopimuksen yleisiin periaatteisiin (3 art.):** mm. osallisuuden ja itsemääräämisoikeuden toteutumisen edellyttää, että päätöksentekoon on saatavilla riittävää tukea.

Tuettu päätöksenteko ja kansallinen lainsäädäntö

- **YK:n vammaissopimus** voimassaolevaa oikeutta (12 artiklan säännökset suoraan sovellettavissa, ja perustuslain 22 § myös edellyttää soveltamaan ko. säännöstä).
- **Nykyisessä vammaispalvelulaissa** tuettuun päätöksentekoon rinnastuvia elementtejä voidaan nähdä säännöksissä henkilökohtaisesta avusta (8 c ja 8 d §).
- Lisäksi päätöksenteon tukea on jo nyt mahdollista myöntää ”muuna lain tarkoituksen toteuttamiseen tarvittavana palveluna” (8.1 §).
- **Kehitysvammalaissa** säännös ”muusta vastaavasta erityishuollon toteuttamiseksi tarpeellisesta toiminnasta”, joka voi olla myös päätöksenteon tukea (2 § 10 kohta).
- Vammaisen asiakkaan oman päätöksenteon tukeminen osana muita palveluita voidaan huomioida myös ko. palveluiden myönnettyissä määrissä (kuten myöntämällä tätä tarkoitusta varten lisätunteja henkilökohtaista apua) tai palveluiden resursoinnissa
- Tuetusta päätöksenteosta palveluna on tarkoitus säätää uudistuvassa vammaispalvelulaissa, jonka on tarkoitus tulla voimaan 1.1.2023

VPL-luonnos: erityinen tuki (12 §)

- Vammaisella henkilöllä olisi oikeus saada välttämättä tarvitsemansa
- 1) **erityinen osallisuuden tuki:** ammattilaisen antamaa osallisuuden ja vuorovaikutuksen tukea kodin ulkopuolella tai erityisestä syystä kotona
- 2) **tuettu päätöksenteko:** erillisenä palveluna annettavaa tukea omien valintojen tekemisessä elämän merkittävässä päätöksentekotilanteissa
- 3) **vaativa moniammatillinen tuki:** moniammatillista osaamista edellyttävää tukea vaativissa tilanteissa
- **Viimesijainen palvelu:** tarkoitettu vain niihin tilanteisiin, joissa vammaisen henkilön yksilöllistä tukea ei ole mahdollista toteuttaa muilla tämän tai muun lain mukaisilla palveluilla
 - Eli kun ei saisi riittävää tukea päätöksentekoon läheisiltä tai osana muita palveluita
- Erityisen tuen, ml. tuetun päätöksenteon, palvelun toteuttamisesta säädettäisiin 13 §:ssä

VPL-luonnos: tuettu päätöksenteko 1/2

- Tuettua päätöksentekoa on ehdotettu uuteen VPL:iin hyvin kapeana: **erillinen palvelu elämän merkittäviin päätöksentekotilanteisiin**
 - Esim. vakava sairaus, työ-, opiskelu- tai asuinpaikan valinta, suuret muutokset perheessä; Ei arjen pienet päätökset
- Tuetun päätöksenteon tarkoituksena olisi vahvistaa vammaisen henkilön itsemääräämisoikeutta ja mahdollisuuksia tehdä ja toteuttaa elämässään omia valintoja
 - Tuettu päätöksenteko tarkoittaisi käytännössä esim. tukea tiedon saamiseen, päätös- tai toimintavaihtoehtojen ja niiden vaikutusten selvittämiseen, oman tahdon muodostamiseen ja ilmaisemiseen, päätösten tekemiseen ja toteuttamiseen sekä tunteiden käsittelemiseen ja ilmaisemiseen

VPL-luonnos: tuettu päätöksenteko 2/2

- Tuetun päätöksenteon sisältöä ja tarvittavan tuen määrää arvioitaessa olisi otettava huomioon henkilön yksilöllinen tuen tarve vaikeiden asioiden ymmärtämisessä, oman mielipiteen muodostamisessa ja ilmaisemisessa sekä päätösten seurausten arvioimisessa ja päätösten toteuttamisessa
 - Tuettu päätöksenteko on yleensä prosessi, joka vie aikaa ja jonka eri vaiheissa tarvitaan joustavasti tukea
- Vammaisen henkilön olisi mahdollisuuksien mukaan voitava osallistua tukihenkilön valintaan (tarvittavalla tuella)
 - Tukihenkilöllä olisi oltava vammaisen henkilön yksilöllisiin tarpeisiin nähden riittävä osaaminen ja hänen olisi oltava riippumaton suhteessa päätöksenteon kohteena olevaan asiaan
 - Tukihenkilö ei saisi tehdä päätöksiä tuettavan henkilön puolesta
 - Vammaisella henkilöllä olisi oikeus tehdä tukihenkilön mielestä huonojakin valintoja ja saada mahdollisuus oppia virheistään, mutta jos vammaisen henkilön etu olisi vakavasti uhattuna, tulisi harkita ilmoituksen tekemistä edunvalvonnan tarpeesta

Tuetun päätöksenteon kehittäminen eteenpäin VPL:n jatkovalmistelussa 1/3

- Olisi selkeämpää, jos tuetusta päätöksenteosta otettaisiin uuteen VPL:iin omat pykälänsä sen sijaan, että se olisi osa varsin laajaa ja moninaista erityisen tuen sääntelyä
- Käsitteet on tarpeen selventää: onko päätöksenteossa tukevakin henkilö ”tukihenkilö” vai esim. ”pätöksenteon tukija” tms.?
- Tuetun päätöksenteon vahva pohja vammaissopimuksessa tulisi näkyä selkeämmin perusteluissa (esim. viittaus yleiskommenttiin nro 1; tahdon ja mieltymysten lähtökohta)
- On tarpeen erillisen tuetun päätöksenteon palvelun lisäksi nimenomaisesti säätää myös osana muita palveluita annettavasta tuetusta päätöksenteosta ja sen kirjaamisesta palvelupäätöksiin (muuten resurssit ko. palveluissa eivät varmasti yleensä riitä tuetun päätöksenteon toteuttamiseen)
- Perusteluissa tarkennettava myös lapsen oikeus palveluun

Tuetun päätöksenteon kehittäminen eteenpäin VPL:n jatkovalmistelussa 2/3

- Riittävän osaamisen varmistamiseksi voisi olla aiheellista edellyttää päätöksenteon tukijalta jonkunlaista (lyhyttä) ennakoivaa valmistusta
 - Tällä voitaisiin osaltaan varmistaa sitä, että tuettavan oikeus käyttää omaa oikeudellista kelpoisuuttaan toteutuu ja että palvelu on linjassa YK:n vammaissopimuksen kanssa
 - Esim. vammaisjärjestöt voisivat olla luontevia tahoja kouluttamaan tukijoita (vrt. Omaishoitajaliiton Ovet-valmennus)?
- Perusteluissa tulisi todeta, että arvioitaessa, mitkä ovat sellaisia elämän merkittäviä päätöksentekotilanteita, joihin palvelua voisi saada, keskiössä tulisi olla vammaisen ihmisen oma näkemys asiasta
- Perusteluissa olisi syytä huomioida se, miten tuetun päätöksenteon antamisen prosessissa voidaan käyttää apuna ja tukena muita ihmisiä, ja miten myös nimettyjä päätöksenteon tukijoita voisi olla useampi

Tuetun päätöksenteon kehittäminen eteenpäin VPL:n jatkovalmistelussa 3/3

- Minkäänlaista ”voimavaraedellytystä” palvelun saamiselle ei tule voida asettaa, minkä tulee käydä selväksi perusteluista
 - Yleiskommentti nro 1: viime kädessä on kyse parhaasta mahdollisesta tulkinnasta vammaisen henkilön tahdosta ja mieltymyksistä
 - Vaikeimminkin vammaisilla (esim. vain olemuskielellä kommunikoiduilla) ihmisillä on oikeus tuettuun päätöksentekoon
- Tulisi huomioida, että tiedon lisäksi erityisesti vaikeammin vammaiset ihmiset tarvitsevat päätöksensä tueksi usein myös uusien asioiden konkreettista kokeilemistä (tarvittaessa muiden VPL-palveluiden avulla)
- Perusteluissa tulisi kiinnittää huomiota myös siihen, että palvelun käyttäminen tulisi aina dokumentoida

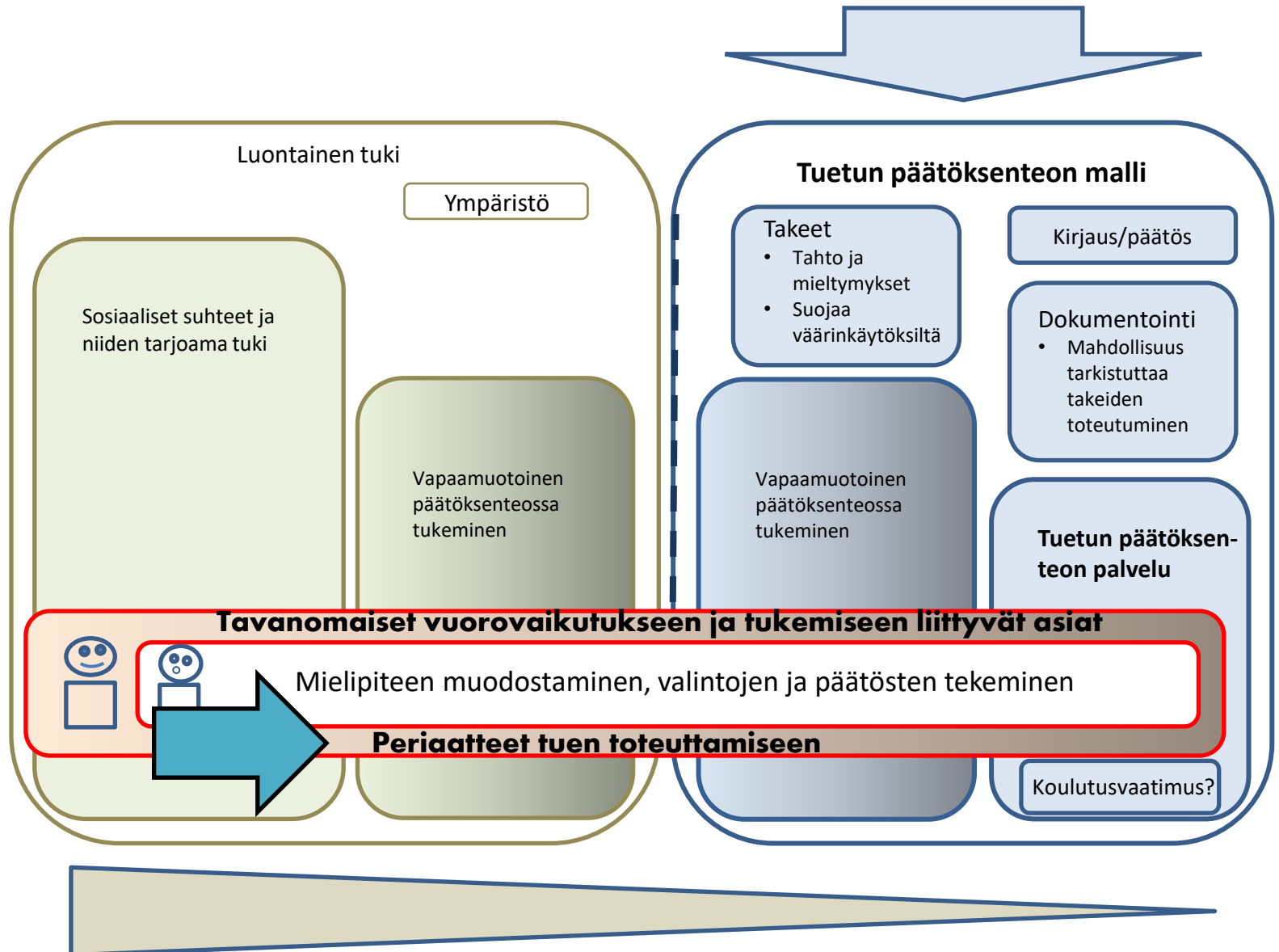

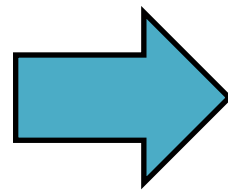
Tuetusta päätöksenteosta säätäminen muussa lainsäädännössä

- Asiakas- ja potilaslainsäädäntöä uudistettaessa sinne on ainakin valmistelun aiemmassa vaiheessa suunniteltu säännöksiä tuetusta päätöksenteosta sosiaali- ja terveydenhuollossa (esim. asiakkaan oikeus nimetä tukija ja saada tämä asiakassuunnitelmaan kirjatuksi) → tätä on syytä pohtia myös nykyisessä IMO-valmistelussa
- Voisi olla aiheellista selventää ja tarkentaa tuetun päätöksenteon suhde edunvalvontaan (ei kuitenkaan välttämättä edellytä juurikaan muutoksia nykyiseen holhustoimilakiin ja -järjestelmään)
- Entä tuettu päätöksenteko sote-palvelujen kontekstin ulkopuolella: miten se mahdollistaisi esimerkiksi pätevien yksityisoikeudellisten oikeustoimien tekemisen?

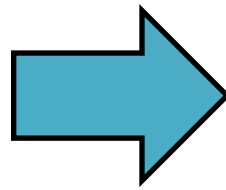
Tuettu päätöksenteko oikeutena / oikeus

Tuen toteuttamisen periaatteet

- Tuen toteuttamisen periaatteet ovat tuetun päätöksenteon ja päätösten tekemisen tukemisen taustalla olevia menettely- ja ajattelutapoja.
- Niitä voi hyödyntää jokapäiväisessä elämässä, nykyisissä palveluissa tuettaessa asiakkaan päätöksentekoa ja uudistuvaan vammaislainsäädäntöön kirjatussa tuetussa päätöksenteossa.

Tuen toteuttamisen periaatteet

- Useassa maassa (esim. Australia, Irlanti, Kanada) on tehty periaatteet tuen toteuttamiseen, jotta YK:n vammaissopimuksen artiklojen taustalla olevat ajatukset toteutuisivat.
- Toimintatapojen on nykyisestä muututtava, jotta YK:n vammaissopimuksen taustalla olevat ajatukset tulevat todeksi.

	Periaate	Tukija
<i>Teen itse päätöksiä sekä tekoja päätösten toteutumiseksi.</i>	Tuki mahdollistaa ihmisen toimijuuden toteutumisen. Ihminen on toimija, kun hän päättää ja tekee asioita itse.	Kunnioitan ihmisen omaa toimijuutta ja mahdollistan sen toteutumisen. Autan ihmisiä päätöstensä mukaisessa toiminnassa.
<i>Saan päätösten tekemiseen itselleni sopivaa tukea, jos sitä tarvitsen.</i>	Ihminen päättää itse ja saa päätösten tekemiseen tukea tarvittaessa.	Ajattelen, että kaikki pystyvät päättämään sopivan tuen avulla. En päästä tuettavan puolesta. Kiinnitän tuettavan ihmisen huomion niihin asioihin, joista voi valita. En oletta, vaan kysyn ja tarvittaessa havainnoin.

	Periaate	Tukija
<i>Teen oman tahtoni mukaisia päätöksiä. Jos en vielä tiedä mitä tahdon, niin tuki auttaa selvittämään tahtoni ja mieltymykseni.</i>	Päätökset mukailevat ihmisen omia mieltymyksiä ja tahtoa.	Tuen ihmistä tekemään päätöksiä hänen tahtonsa ja mieltymystensä mukaisesti ja olen hänen puolellaan. Tiedostan, että tahto ja mieltymykset ovat usein tai joskus eri asia kuin ihmisen etu. Olen mahdollisimman neutraali ja puolueeton suhteessa päätettävään asiaan.
<i>Saan tehdä oman tahtoni mukaisia päätöksiä. Myös niitä, jotka tuntuvat muista ihmisistä vääriltä tai huonoilta.</i>	Epäedulliset päätökset ovat sallittuja.	Ihminen saa tehdä myös huonoja päätöksiä. Tiedostan, että omasta näkökulmastani epäedulliset, huonot tai väärät päätökset ovat oppimisen kannalta tärkeitä.

	Periaate	Tukija
<i>Voin muuttaa mielipidettäni ja päättää uudelleen asiasta.</i>	Päätöksen ja mielipiteen saa vaihtaa.	Tiedostan, että esim. uuden tiedon ja kokemusten kertyessä ihminen voi vaihtaa mielipidettään tai päätöstään. Harva asia on sellainen, että siitä ei voi tehdä uutta päätöstä
<i>Saan tukea itselleni sopivan määrän, sitä on tarjolla silloin kun tarvitsen. Saan tukea sen verran kuin tarvitsen, en liian vähää enkä liian paljoa.</i>	Tuki on monipuolista ja yksilöllisiin tarpeisiin soveltuvaa.	Tukemisen tavat ja muodot ovat moninaisia. Hallitsen useita tapoja tukea ihmisen päätöksenteon. Vaihdan tukemisen tapoja yksilöllisesti tuettavan ihmisen tarpeiden mukaisesti. Tukijoita voi samassa asiassa olla lisäksi muitakin.

	Periaate	Tukija
<i>Valitsen itse tukijani tai osallistun tukijoiden valintaan.</i>	Tukijan tai tukijat saa valita itse tai niiden valitsemisessa voi olla mukana.	Tuettava valitsee itse tukijansa. Voin ehdottaa itseäni ja myös muita päätöksenteon tukijaksi.
<i>Voin kieltäytyä tuesta.</i>	Tuesta kieltäytyminen on sallittua.	Kunnioitan ihmisen mielipidettä ja halua olla ottamatta tukea vastaan. Pyrin tunnustelemaan syyn siihen, miksi hän ei halua ottaa tukea vastaan. Tiedustelen myös, olisiko joku toinen ihminen sopivampi tukija ja haluaisiko hän jonkun toisen ihmisen tukijakseen.

	Periaate	Tukija
<i>Minut kohdataan kunnioittavasti ja saan tukea omalla kommunikointitavallani.</i>	Tuki perustuu kunnioittavaan kohtaamiseen, hyvään vuorovaikutukseen ja luottamukseen.	Hallitsen erilaisia kommunikoinnin tapoja, vuorovaikutukseni on toista arvostavaa, kohtaan ihmiset yksilöllisesti ja olen luottamuksen arvoinen.

Kiitos!

lakineuvonta@tukiliitto.fi

www.tuettupaatoksenteko.fi

www.tuenjavalmennuksenkeskus.fi